

הרב ישראל דנדרוביץ

מגיד שיעורי תלמוד הירושלמי בקול הדף
מכון דרכי שמחה, ערד

סגולת הסוכה לאריכות ימים ולחיי נצח

אין אנו יודעים האם יפה כוחה של מצות הסוכה להביא את האדם לחיי נצח בעולם הזה, אולם סגולה לחיים ארוכים יש בה בוודאי. מה הם הסיבות לכך, ומה רמז יש כשבחג הסוכות שוררים טמפרטורות קיצוניות כירידת גשמים מחד גיסא וחום מופרז מאידך גיסא.

'פסיקתא' שאינה לפנינו

אודות ברכה לא שגרתית השמורה במיוחד למקיימי מצות הסוכה, למדו חכמינו ז"ל ב'פסיקתא' מדויק לשון הפסוק: חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאֶסְפֵּךְ מִגֶּרְךָ וּמִמִּקְבְּךָ. 'חג הסוכות עשה לך' לא נאמר אלא 'חג הסוכות תעשה לך' ללמדנו כי המקיים את מצות הסוכה לכל פרטיה ודקדוקיה זוכה שמן השמים יברכהו: "אם עשית כן עכשיו, יהי רצון שתעשה כן לשנה האחרת".

דבר זה למדנו ממה שכתב הגאון רבי רחמים נסים יצחק בן הגר"ח פאלאגי בספרו 'יפה ללב':¹

"זהכך ואביטה בפסיקתא דאיתא הכי: 'חג הסוכות תעשה' – אם עשית כן עכשיו, יהי רצון שתעשה כן לשנה האחרת; ודרשו כן ממה שנאמר 'תעשה' ולא אמר 'עשה'".

הגאון רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בספרו 'כף החיים'² הביא גם הוא חידוש זה בשלשלו את השמועה בשם הרב 'יפה ללב' שהעתיק את דברי הפסיקתא.

האמת היא שבהבאת דברי פסיקתא אלו כבר קדמם רבינו הר"ן בפירושו על התורה שכך כתב:³

"ודורשין כן ממה שאמרו 'כן תעשה' ולא אמרו 'כן עשה' שכן דורש בפסיקתא 'חג הסוכות תעשה לך' – אם עשית עכשיו יהי רצון שתעשה כן לשנה הבאה".

הגם כי פירושו של הר"ן לא ראה את אור הדפוס עד לדורנו זה, מכל מקום היו הדברים לפני רבינו דון יצחק אברבנאל שהעתיקם והביאם בפירושו על התורה בשם הר"ן.⁴

..

1. דברים טו יג.
2. אומיר תרל"ו, אריח סימן תרסז.
3. אריח סימן תרסז.
4. בראשית יח א-כז.
5. בראשית יח ט.

אני בעניי יגעתי ולא עלתה בידי למצוא איה מקום כבודו והיכן נאמרו כדברים האלה ב'פסיקתא'. למיעוט ידיעתי אין אני יכול לקבוע מסמרות ולומר זאת בפסקנות אבל כפי הנראה אין הדברים כתובים לא בפסיקתא רבתי ולא בפסיקתא דרב כהנא, ואף לא בפסיקתא זוטרתא – 'לקח טוב'.

אם כי מלשונו של הרב 'יפה ללב' שהעתקנו את דבריו לעיל, נראה כי הוא הביט וראה את הדברים בתוך ספר הפסיקתא, נראה לי לשער כי לא כך היה אלא שהלך אחרי דברי הרב האברבנאל שהעתיק את דברי הר"ן, והרי זה מקורו טהור.

לגופם של דברים, נאמנים עלינו דברי רבינו הר"ן שראה זאת בפסיקתא, ועל כרחנו צריכים אנו לומר שברבות הימים ובצוק העתים נעלמה מרגלית יקרה זו מתוך ספר ה'פסיקתא', וברוך המקום שמסר עולמו לשומרים, רבותינו הר"ן והאברבנאל, שהכניסוהו אל כליהם ומהם היא שיצאה תורה זו.

רק זאת אציין שלמרות שבמצות הסוכה לא מצאנו את ברכה זו מפורשת להדיא במדרשים שלפנינו, אולם במצוה אחרת ממצוות התורה מצאנו גם מצאנו ברכה כעין זו, והיא במצות הבאת הביכורים. על הפסוק: "ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך" מביא רש"י את דברי חז"ל במדרש תנחומא המספרים על הברכה המיוחדת של מביא הביכורים: "בת קול מברכתו: הבאת ביכורים היום תשנה לשנה הבאה"⁷.

תשנה לשנה הבאה – וכי לעולם ועד?

ברכה מופלאה זו שזוכה לה כל אדם המביא ביכורים: "הבאת ביכורים היום תשנה לשנה הבאה" עוררה את רבותינו החתם סופר והשפת אמת להבחין שטמונה כאן לכאורה הבטחה מפורשת לכל מי שיביא ביכורים שיזכה בתמורה לחיי נצח. אם המביא ביכורים מתברך מהבת קול שיביא ביכורים גם לשנה הבאה, וכשיביא לשנה האחרת את ביכוריו שוב הוא מתברך שיביא כן לשנה הבאה, וחוזר חלילה בכל שנה ושנה, הרי שאין לדבר סוף ונמצא שהוא יחיה לעולם ועד – אתמהא.

המקור הראשון לשאלה זו הוא הגאון הכתב סופר בספרו על התורה שהביא זאת בשם אביו החתם סופר⁸:

"ושמרת ועשית אותם. פירש רש"י: 'בת קול מברכתו הבאת ביכורים היום תשנה לשנה הבאה'. ראיתי בחדושי אגדה לאדוני אבי מורי ורבי מאור הגולה זצ"ל שהקשה אם כן בכל שנה מבשרת אותו כן יחיה לעולם, הרי בת קול בשרו בכל שנה ושנה לשנה הבאה, וצ"ע".

6. דברים כו, טו.

7. בספר 'קרית חנה דוד' (סקלי, חיב חידושים וליקוטים אות לב) כתב להראות מכאן מקור טהור למנהג העולם: "מה שאומרים העולם כשעושה אדם דבר טוב הנהוג בכל שנה ושנה מברכים אותו ויאמרו לו יהי כן בכל שנה ושנה לאורך ימים ושנים, נראה שהמנהג נתייסד על פי מה שאמרו רז"ל... בת קול מברכתו הבאת ביכורים היום תשנה לשנה הבאה".

8. בפרשת כי תבוא.

אכן מצאנו קושיה זו בחידושי החתם סופר משנת תקב"ץ שנדפסו במהדורת הגר"נ שטרן⁹:

"פירש רש"י: 'בת קול מבשרו הבאת ביכורים היום תזכה לשנה הבאה'. וקשה וכי לעולם יחיה, הרי בכל שנה מבשרו שיביא לשנה הבאה והאיך אפשר זה".

גם אדמו"ר בעל השפת אמת זי"ע הקשה כן¹⁰:

"במדרש תנחומא: 'בת קול יוצאת תשנה לשנה הבאה'. לכאורה תמוה דאם כן לא מת אדם מעולם, דודאי נתקיים הבת קול, אם כן לעולם יחיה האדם".

פליאה זו שהקשו רבותינו החתם סופר והשפת אמת במצות הביכורים קשה לכאורה גם לגבי מצות הסוכה: אם ישנה ברכה קבועה לעושי הסוכות יהי רצון שתעשה כן לשנה הבאה בודאי שהברכה נתקיימה, ואם כל שנה מבטיחה את השנה הבאה נמצא שלא מת אדם מעולם.

מכיון שברור לנו שהן מביאי הביכורים והן יושבי הסוכות לא זכו לחיים אינסופיים, עלינו לבדוק את התירוצים השונים שכתבו רבותינו במצות הביכורים להסביר מדוע אכן אין כאן מעגל קסמים שמבטיח את המשכיות החיים משנה לשנה, ולענין האם יתאימו הדברים גם לענין מצות הסוכה.

זכי לאחריני ולא לנפשיה

תורף דברי החתם סופר בתירוצו הוא בדקדוק לשון הפסוק שבפרשת ביכורים: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל והוא מפרש שתפילת מביא הביכורים היא שהשכר המגיעו עבור מצוה זו יגיע לכל בני ישראל, ובלשונו:

"אותו השכר אני מוותרו לכלל ישראל 'השקיפה ממעון קדשך וברך את עמך את ישראל' ובשרו הקב"ה שכן יעשה ויברך ישראל בגללו, נמצא הביכורים שיביאו כל בני ישראל מכאן ואילך מפירותיו ומברכותיו הם מביאין, והיינו 'הבאת ביכורים היום תזכה להביא לשנה הבאה' לא שהוא עצמו יביא אלא ביכורי כל ישראל על שמו נקראו".

אם במצות הביכורים מצאנו שהמביא מבקש לברך את עם ישראל וממילא יכול היה החתם סופר לחדש שרוצה הוא ליתן את כל שכרו המגיע לו לבני ישראל והם שיזכו להביא לשנה הבאה¹¹, הרי שבמצות סוכה לא מצאנו שמקיימי המצוה באים לוותר על שכרם למען אחרים, ואיני יודע אם אפשר לתרץ בזה כתירוץ החתם סופר.

..

9. פרשת תבוא, עמוד קט ד"ה היום הזה.

10. בליקוטים לפרשת כי תבוא.

11. דברים כו טו.

12. מן הראוי להבחין שגם לתירוץ זה עדיין צריכים אנו לכיאר נוסף על כך שפסקה מן

הציבור מצות הבאת הביכורים עם חורבן בית המקדש.

וישמן ישורון ויבעט

הכתב סופר שהעתיק את קושית אביו החתם סופר, כותב מדיליה לתרץ שדווקא במצות ביכורים הוצרכה ברכה זו, לא כהבטחה שיחיה לשנה הבאה אלא שאם יחיה יוכל להביא, ולא תהיה העשירות שזוכים לה על ידי הביכורים סיבה לעכבו ולמונעו מלקיים המצוה:

"יש לומר שאחר שהביא מעשר ויזכה לעשירות כדמסיים לעיל ז'ברך את עמך ישראל' ויש לחוש שיקלקל מעשיו ולא יביא עוד לשנה הבאה, והבטיח הבת קול 'תשנה לשנה הבאה' דהיינו אם יחיה יביא ולא יקלקל מעשיו ויהיה זריו במצוה כשנה זאת".

התינוח בתירוץ זה לענין מצות הביכורים, אולם במצות הסוכה כל עוד שלא מצאנו בה שסגולתה לעשירות, נמצא שאין סיבה שהמקיים את מצות הסוכה השתא תהינה לו מניעות לקיימה לשנה האחרת, והרי הברכה היא על עצם החיים לשנה הבאה, ונמצאת הקושיה במקומה עומדת.

לא קרא ולא שנה

השפת אמת תירץ את הקושיה במצות הביכורים בשני אופנים. וזה יצא ראשונה:

"זיתכן לומר כי הבת קול היה רק אחר הקריאה, וגם אי הביא בלא קריאה כגון מחג ואילך מכל מקום נתקיים בזה הבת קול, אם כן שפיר משכחת להיות נפסק הבת קול בשנה אחת".

מובן מאליו שתירוץ זה לא ניתן להאמר לגבי מצות הסוכה, שכן בשלמא בביכורים שהבת קול יוצאת לאחר הקריאה, הרי שיתכן שיתקיים בו 'תשנה לשנה הבאה' באופן שיקיים את מצות הביכורים ללא קריאה ונמצא שלא תצא הבת קול על השנה הבאה, אבל מה שייך לומר זאת לגבי מצות הסוכה שאין בה כל קריאה.

שכר מצוה מצוה

עוד תירץ השפת אמת שם:

"עוד יתכן לומר כי הבת קול היה בשכר הבאת הביכורים, אם כן יש לומר דלעולם היה הבת קול נפסק שנה שניה, כיון דהביא בכח גזירת הבת קול דשנה ראשונה, אם כן נפסק בשנה שניה, רק בשלישית שהביא מעצמו שוב היה הבת קול".

כמדומה שכוונת השפת אמת היא שבשונה משאר מצוות התורה החיוביות כדוגמת תפילין וכיוצא בזה שחייב האדם לקיימם, הרי שמצות הביכורים היא איננה מצוה חיובית על האדם לקיימה שהרי מי אין לו שדה אינו מחויב בביכורים; ודומה היא לציצית שהיא מצוה קיומית שרק אדם שיש לו בגד עם ארבע כנפות חייב להטיל בו ציצית ומי שאין לו פטור מזה, וכך היא מצות הביכורים שמחויב בה רק מי שיש לו שדה.

ומהאי טעמא שייך לומר שאם הביא את הביכורים מעצמו מגיע לו שכר להתברך, והיכא שהביא מכח הברכה אין מגיע לו להתברך; אבל לא ידעתי אם שייך

לומר כן גבי מצות הסוכה שהיא מצוה חיובית, ואם מקיים 'בכח גזירת' התורה ומכל מקום הוא מתברך, הרי שמסתבר שהברכה תהיה גם כשהוא מקיים 'בכח גזירת הבת קול', ועדיין יש לדון בזה.

תירוצי הלב שמחה והשפתי צדיק

אדמו"ר הלב שמחה זי"ע¹³ תירץ לפי שיטת האור החיים הקדוש¹⁴ שבשנה השביעית אין נוהגת מצות הביכורים, ונמצא שהן בשנה השישית והן בשנה השביעית אין יוצא הבת קול, ויכולים למות באותם השלוש שנים שאין בהם את ברכה זו. פשוט הוא שגם תירוץ זה אין אנחנו יכולים לאמרו לגבי סוכה.

עוד תירץ הלב שמחה¹⁵ שיש לחלק בין ברכה להבטחה, ועוד הוסיף ואמר שהברכה היא רוחנית שיזכה להשאר במדרגה רמה זו עד להבאת הביכורים הבאה. תירוצים אלו יכולים גם לתרץ את מה שהערנו על דברי הפסיקתא במצות הסוכה.

יתכן שגם תירוצו של הרה"ק רפ"מ מפילץ בספרו 'שפתי צדיק' בקושיה זו על מצות הביכורים יעלה ארוכה לקושיה על מצות הסוכה, שכך כתב¹⁶:

"במדרש וברש"י בת קול מברכתו תשנה לשנה הבאה. היה תמיה בעיני מה היה בשנה שנפטר וכי לא נתקיים ח"ו דברי הבת קול. כעת ראיתי באור החיים הקדוש שמאריך בעניין עליית אדם עת פטירתו שזהו ענין ביכורים, יש לפרש כן כוונת הבת קול בשנה אחרונה על המעשים טובים שיביא עמו לארץ עליונה".

זוכה לאריכות ימים

אם ראינו שכלפי חיי נצח אין הדברים מחוורים וברורים כל כך, אולם כולי עלמא לא פליגי שמצות הסוכה יש בה סגולה לאריכות ימים. כך מצאתי בספר שו"ת לבושי מכלול¹⁷:

"הנה כל זה הערו רעיוני בהיותי משתעשע בסוכה שהיה עת חמה ולא ירד גשם כל החג, ועלה אז במחשבה לפני על דברי רבא ריש סוכה¹⁸ 'אמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי' על דרך שמצינו בגמרא¹⁹ שברכו התנאים הקדושים את רבי אלעזר ברבי שמעון בלשון קללה, ואחת מהנה 'ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך' והפך לו אביו התנא הקדוש לברכה 'ליחרוב ביתך' היינו הקבר 'וליתוב אושפיזך' דהאי עלמא, וע"ז רמו רבא ע"ה דעל ידי ישיבה בסוכה שבעת ימים יזכו לאריכות ימים בהאי עלמא דהיא בחינת דירת עראי".

..

13. אמרים לפרשת כי תבוא.

14. דברים כו ב.

15. פרשת כי תבוא, תשל"ז ד"ה השקיפה.

16. אות כג.

17. היבנער, מונקאטש תרס"ה. ס"ו יח אות סג.

18. סוכה ב א.

19. מ"ק ט ב.

ומצאתי שכבר כתב כן הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ בספרו 'זרע קודש'²⁰:
 "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. י"ל 'אזרח' פירושו זקן, שכביכול
 העתיקא דעתיקין יבוא לסוכה. ויש לפרש גם כן 'כל האזרח' שהבטיח יתברך
 שמו שכל היושבים בסוכה יהיו אזרחים וזקנים, ולכן 'אזרח' גימטריא 'גבורה'
 שיגיעו לגבורות כמו שכתוב 'אם בגבורות שמונים שנה'.
 שוב ראיתי להגאון רבי חיים פאלאגי בספרו 'מועד לכל חי'²¹ שכבר מצא כן
 בדברי הזוהר הקדוש, והוסיף ליתן בזה טעם לשבח על כך שצורת הסוכה דומה
 לתבנית אות בי"ת:

"ולעניות דעתי נאה לומר דהסוכה דומה ל[אות] ב', שה[אות] ב' יש לה
 [תבנית של] שלשה [אותיות] ווי"ן, [ושלשה פעמים ו' הוא] גימטריא 'חי'. והוא
 על דרך שאמרו בזוהר הקדוש בפרשת פנחס²² על פסוק²³ 'אשר אמרנו בצילו
 נחיה בגוים' על צל סוכה אשר סגולתה להאריך ימים, וז"ל: 'וסוכה תהיה
 לצל יומם'²⁴, דסכך בעינן וסכך אתעביד לצל דאתמר ביה 'בצל שדי
 יתלונן'²⁵, ולא בצל סכת הדיוט דאגין על גופא משמשא, אלא צל לאגנא על
 נשמתא, 'בצלו חמדתי וישבתי'²⁶ 'אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים', יעוין שם
 כי נראה בהדיא מדברי הזוהר הקדוש כי על ידי המצוה הזאת אגוני מגנא
 להיות לנו חיות הנפש בהיות מסתופפים תחת צלא דמהימנותא ובוזה נחיה
 בגוים כמבואר, אם כן בא הרמז להיות הסוכה דומה לב' שיש בה ג' ווין
 גימטריא 'חי' כי בזכות קיום מצות סוכה יש לנו חיים ארוכים".

להשלמת היריעה נעתיק גם מהמסופר במורשת אדמו"רי ליובאוויטש על ברכות
 לאריכות ימים שניתנו בהקשר לישיבה בסוכה. כך סיפר אדמו"ר הרי"צ מליובאוויטש
 זי"ע²⁷:

"כשהייתי ילד צעיר, התוועדו פעם חסידים בסוכה בשמחת בית השואבה,
 וגם אני הייתי שם. מאוחר בלילה נרדמתי וכשהתעוררתי בבוקר משנתי
 מצאתי את החסיד רבי חנוך הענדל והחסיד רבי שמואל ברוך יושבים עדיין
 בסוכה ומתוועדים. כשנרדמתי אז בסוכה נכנסה אמי לקחת אותי הביתה, ואבי
 לא הרשה באמרו: אין דבר שיהיה בין חסידים והשי"ת יעזור לו, ואז ברכני
 באריכות ימים".

20. לקוטים לסוכות ולהור"ד דף פז מדה"ס טור ד.

21. שאלוניקי תרכ"ו. סימן כ אות נ.

22. דף רנה ב.

23. איכה ד כ.

24. ישעיה ד ו.

25. תהלים צא א.

26. שיר השירים ב ג.

27. ספר המאמרים התשי"א, עמוד 90; התרגום ללה"ק מתוך 'ספר התולדות' על האדמו"ר

הרי"צ, גליצנשטיין ת"א עמוד 8.

עוד מסופר²⁸ על אדמו"ר הצמח צדק שפעם אחת צויה למשרתו רבי יוסף מרדכי שיישן בסוכה, אף שרר אז קור גדול וסופה, ובירכו עבור זה באריכות ימים²⁹.

בשלם סוכו ומעונתו בציון

עלה ברעיוני לבאר הטעם שמצות הסוכה מביאה לאריכות ימים לפי מה שראיתי להרה"ק רבי דוד מדינוב בספרו 'צמח דוד' שכתב³⁰ שהסוכה יש בה קדושת ארץ ישראל:

"למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים³¹. יש לתת טעם למה כתיב במצוה זו ידיעה לדורות. גם מה שהקשו הקדמונים, מדוע צויה השי"ת לעשות זכר לענני הכבוד במצות סוכה ולא נאמר לעשות זכר למן ובאר.

וי"ל על פי דברי הגמרא בברכות³²: "אמרו ליה לרבי יוחנן: איכא סבי בבבל, תמה ואמר 'למען ירבו ימיכם על האדמה'³³ כתיב, כיון דאמרו ליה דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר היינו דאהני להו".

והקשה מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות הלא עדיין הקושיה במקומה עומדת, הא 'למען ירבו ימיכם על האדמה' כתיב. ותירץ דאיתא בגמרא³⁴ 'עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוץ לארץ שיקבעו בארץ ישראל' אם כן כל בתי הכנסיות ובתי המדרשות קדושות ארץ ישראל יש להם ושפיר הוי על האדמה, עכ"ל³⁵.

28. 'ספר התולדות' על האדמו"ר מהר"ש, עמוד 70.

29. גם רבי יצחק עראמה בספרו 'עקדת יצחק' (שער שבעה וששים, הענין האחד) מצא קשר בין הסוכה לחיי האדם: "בשיעור הכשרה בארכה ורחבה וגבהה שהיא שבעה טפחים באורך ושבעה ברוחב ועשרה בגובה... ירמוז אל השיעורים למספר ימי האדם אשר הוא עומד בזאת המצודה ועל דרך שאמר המשורר (תהלים צ י) 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה' והם כמספר טפחי האורך והרוחב כשיעלו לעשיריות כמנהג, וכבר אמר דוד על ימיו הקצובים זה המספר (תהלים לט ו) 'הנה טפחות נתת ימי' מי יודע אם לא כיון לזה".

30. מונקאטש תרס"ח, ליקוטי אמרים לחג הסוכות.

31. ויקרא כג מג.

32. דף ח א.

33. דברים יא כא.

34. מגילה כט א.

35. כתירוצו של המהרש"א גם כתב ה'כלי יקר' (דברים יא כא): "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה, במס' ברכות (ח). אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל. תמה, והכתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה משמע אבל בחוצה לארץ לא. אמרי ליה הם מקדימין ומחשיבין לבי כנשתא אמר היינו דאהני להו. וקשה על תירוץ זה כי עדיין הקושיא במקומה עומדת שהרי בפסוק זה אמר סתם על האדמה בלתי שום חלוקה, ומהיכן למד לומר שפסוק זה מדבר דווקא בזמן שאינן הולכים לבית הכנסת לומר שאו דווקא ממועט. ונ"ל ע"ד שארז"ל (מגילה כט). שעתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחו"ל שיקבעו בא"י כו'. וא"כ האדמה שבכל בתי כנסיות של חו"ל זו היא האדמה של א"י שהרי לעתיד יקבע ה' הבתי כנסיות הבנין והקרקע מכל וכל אל א"י, וא"כ ודאי האדמה ההיא ארמת קודש היא וחלק מן ארמת א"י והמשכים והמעריב בכלל יום לבתי כנסיות דומה כאילו בכלל יום הוא עומד על האדמה אשר נשבע ה' לאבותם ומקיים בו ייעוד למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם. לכם לא נאמר אלא להם פירשיי מאן לתחיים המתים מן

ונוכל לומר שגם בישיבת סוכה הוא בכלל 'למען ירבו ימיכם על האדמה'. ויש לתת טוב טעם לדבר, כי קדושת ארץ ישראל הוא מחמת שאינו תחת שום שר וממונה רק תחת הקב"ה בעצמו כביכול. והדעת נותן שזוהו הטעם אמרו רז"ל³⁶ שכל הדר בארץ דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוץ לארץ דומה וכו' על כי חוץ לארץ היא תחת יד השרים וארץ ישראל תחת ידו יתברך ולא נתחלק לשרים.

ובנתינות טעם זה לקדושת ארץ ישראל נוכל לומר גם כן זה הטעם בעצמו על קדושת בתי הכנסיות ובתי המדרשות הנעשים לקבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע ותפילה ולימוד תורה הקדושה, על כן הוי מקום השראת שכנתו יתברך כמו ארץ ישראל, ודומה כמי שיש לו אלוה, וסוכה נקרא גם כן 'צילא דמהימנותא' ובוודאי גם בישיבתה בקבלות מצותיה צילא דמהימנותא דומה לישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות וארץ ישראל.

וזהו פירוש הפסוק 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים כי תיכף בהוציאו אותם מארץ מצרים הקיף להם בענני הכבוד שיזכו לאוירא דארץ ישראל וכמו שאמרו רז"ל³⁷ 'אוירא דארץ ישראל מחכים', וכן ישאר לדורות גם בזמן הגלות, וזהו שסיים הכתוב 'אני ה' אלהיכם' פירוש כי הדר בחוץ לארץ דומה כמו שאין לו אלוה אבל עתה עשיתי לכם חיבה יתירה, 'וידע' הוא לשון חיבה כמו 'האדם ידע את חוה'³⁸, שאהיה אלהיכם גם בגלות על ידי שתתקדשו המקומות בקדושת ארץ ישראל.

וראה להגאון המפורסם רצ"י מיכלזון בשו"ת תירוש ויצהר³⁹ שהאריך בדברי ה'צמח דוד' במה שכתב שבסוכה יש בה קדושת ארץ ישראל. ובקושטא יש להאריך בזה עוד טובא מספרי הדרוש והחסידות שכתבו כענין זה שבחינה אחת היא לסוכה ולארץ ישראל⁴⁰, עד שמעתיקי השמועה הביאו בשם הגר"א ששני מצוות אלו הם היחידים שנכנס האדם לתוכו עם כל אבריו ואף עם הטיט שעל מגפיו. כהמשך לחידוש זה יכולים אנו להוסיף ולומר שאם בסוכה יש בה את קדושת ארץ ישראל הרי שיש בה גם סגולה זו של אריכות ימים שנתברכה בה ארץ ישראל וכדכתיב 'למען ירבו ימיכם על האדמה'.

התורה, ומה ענין זה לכאן אלא לפי שבזמן ההוא דווקא יקבעו הבתי כנסיות שבחול לאי, ויכול להיות שזה מוסב על תחילת הפרשה שאמר ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה כפירוש רש"י, ומדקאמר בכל לבבכם ש"מ שמדבר שרבים מתקבצים לבתי כנסיות להתפלל וע"ז ייעד השכר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה.

36. כתובת קי ב.

37. בבא בתרא קנח ב.

38. בראשית ד א.

39. בילגוריי תרצ"ז. סי' קיד.

40. וכך כתב רבינו כ"ק מרן אדמו"ר השפת אמת זיע"א (סוכות תר"נ ד"ה במצות): "במצות הסוכה הוא תקון המקום. דיש עולם שנה נפש, ובכולם מיוחד לבני ישראל, בשנה זמנים מיוחדים שבתות וימים טובים שהם אות לבני ישראל שהם פנימיות הזמן. ובנפש אות המילה ותפילין. ובעולם הוא ארץ ישראל וביהמ"ק. ובגלות אין לנו רק מצות סוכה הדירה והמקום שייחד לנו השם יתברך."

חיים לגן עדן

לא אכלא שפתי מלהוסיף בזה כי אולי כאן כמוס וחתום סוד החיים נצחיים שיש במצוות הסוכה וכפי שהרחבנו לעיל, והוא בהקדם מה שהביא רבינו ה'חתם סופר' בדרשותיו⁴¹ בשם הרמ"ע מפאנו ז"ע:

"מה שכתב הרמ"ע⁴²: שאם זוכים יושבים בארץ ישראל זמן מה ומשם זוכים ליכנס חיים לגן עדן".

וכאשר שמענו כן ראינו לחידוש זה שבתוך הסוכה יש את קדושת ארץ ישראל, יתכן שיש בה גם את סגולה זו שאם זוכים יושבים בה זמן מה ומשם נכנסים חיים לגן עדן, וזוכים לזה המקיימים מצות סוכה לכל פרטיה ודקדוקיה.

כי מוצאי מצא חיים

עוד חשבתי לפרש ענין זה שמצות הסוכה יש בה סגולה, לאריכות ימים בהקדם הידוע שכל כמה שאדם מדבק ומקרב עצמו יותר להשי"ת הוא מביא על עצמו אריכות ימים וריבוי שנים, ומקרא מלא דיבר הכתוב⁴³: 'אתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום', וכן הוא אומר⁴⁴: 'כי עמך מקור חיים'.

והאריכו בזה רבים וטובים בהקדמה נאמנה ויסוד איתן לדוכתי טובא שמצאנו בהם סגולה לאריכות ימים שהוא מפני זה שנתקברו ונתדבקו בהשי"ת. ולדוגמא בעלמא אציין שהגה"ק רבי אליהו הכהן מאיזמיר בספרו 'מגילת אליהו'⁴⁵ כתב כזאת לפרש הא דכתיב⁴⁶ 'ושונא מתנות יחיה' שהוא לפי שהמקבל מתנות מחניף למי שנתן לו, והרי ידוע⁴⁷ שכת חנפים הם מהארבע כיתות שאינם מקבלים פני השכינה, והשונא מתנות שהוא מתרחק מן החנופה זוכה ורואה פני השכינה, ובאור פני מלך חיים והיינו טעמא שזוכה לאריכות ימים.

עוד יש להקדים מילתא חדתא אשר חידש חד מן קמאי מהר"י וייל בתשובותיו⁴⁸: "המקיים מצות סוכה כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", והעתיקו ה'באר היטב' בהלכות סוכה⁴⁹. ומכיון שאין לך קרבה להקב"ה כמי שנעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, הרי שבדין הוא שהתדבקות זו בחי העולמים תברכו באורך ימים ושנות חיים.

41. דרשות חתם סופר, חלק א דף ו טור א, וכן הביא ב'תורת משה' פרשת וארא ד"ה והבאתי אתכם וב'חתם סופר' פרשת בחוקתי ד"ה ונתתי משכני.

42. עיין בספרו 'עשרה מאמרות' מאמר חקור דין חלק ב פרק טו.

43. דברים ד ד.

44. תהלים לו י.

45. מהדורת מכון בנין שמחה, אשרוד תשס"ג. מסת מגילה דף ז א.

46. משלי טו כז.

47. סוטה מב א.

48. סימן קצא, דיני סוכה.

49. אריח ס' תרלט סק"א.

לא קרירא ולא חמימא

מדי דברי בו – בחידושו של המהר"י וייל – אמרתי לסיים בפרפרת נאה על דרך הצחות ליתן טעם לשבח במה שמצאנו כי תנאי מזג אויר קיצוניים בחג הסוכות הם סימן מובהק לחוסר שביעות רצון שמימית מהיושבים בסוכה. טמפרטורות גבוהות במיוחד או נמוכות ביותר מאפיינות את מורת רוחו של הקב"ה מהבאים אל סוכת שלומו.

כך שנינו במסכת סוכה⁵⁰ שהגשמים בחג סימן קללה הם, ומשלו לכך חכמים משל למה הדבר דומה: לעבד שבא למוזג כוס לרבו; שפך לו רבו קיתון של מים על פניו ואמר לו אי אפשי בשימושך.

כיוצא בזה איתא במסכת עבודה זרה⁵¹ שלעתיד לבוא יבואו אומות העולם ויתבעו מהקב"ה שיתן להם את המצות לקיימן. אומר להם הקב"ה: מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה. ואכן הם יבנו סוכות בראשי הגגות, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא.

רואים אנו את הקשר ההדוק בין הטמפרטורה הקיצונית של הקור והגשמים לכך שהרב אי אפשר לו בשימושו של העבד. כך גם הגויים שבאים ליטול שכר שלא בצדק, יוצאים מהסוכה עקב החום הכבד והבלתי נסבל. הלא דבר הוא שדווקא מזג האויר הוא הברומטר שבו אנו בודקים האם ישיבתנו בסוכה רצויה במרום, ועלינו להבין טעמו של דבר.

ועלה ברעיוני לפרש בהקדם שיחה נאה שהביא המאסף הנודע הרב אברהם איטינגא בספרו 'אוצר שיחות צדיקים'⁵²: "הגאון מוריני זאב וואלף בלומענפעלד ז"ל ראב"ד קהילת לבוב הלך פעם אחת מבי דינא לביתו באחד מימות הקיץ. והיה מזג היום ההוא ממוצע, לא קר ולא חם ביותר. אמר הנ"ל בדרך צחות: שהאויר רומז שפסק היום בדין תורה היה לאמיתו, דהנה אמרו חז"ל⁵³: 'כל דיין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית', ואמרו חז"ל⁵⁴ שקדירא דבי שותפי לא קרירי ולא חמימי, על כן היום לא חם ולא קר".

אמור מעתה: שותפות במעשה בראשית, מביאה בכנפיה מזג אויר ממוצע ונח לבריות. כשהשותפות אינה עולה יפה, מפני שהדין אינו דן דין אמת לאמיתו, הרי שמזג האויר חם ביותר או קר ביותר.

עוד יש להקדים את חידושו של מהר"י וייל שהזכרנו לעיל, שכל "המקיים מצות סוכה כאילו נעשה. שותף להקב"ה במעשה בראשית". נמצא שהמקיים מצות סוכה ונעשה שותף במעשה בראשית, מביא שמזג האויר בימי חג הסוכות יהיה לא קרירא ולא חמימא אלא ממוצע ושווה לכל נפש. אולם באם אין הקב"ה שבע רצון מן העבד שכביכול בא למוזג לו כוס, או שמן השמים באים להוכיח את חוסר הרצינות של הגויים בבואם לקיים מצות סוכה, הרי שמודיעים להם שהם אינם שותפים במעשה בראשית, וזאת על ידי המזג האויר שאינו ממוצע.

50. דף כח, ב.

51. דף ג, א.

52. מהדורת 'מאורות' שנת תשנ"ג, עמוד רמב, וציין ששמע זאת מנכד הגאון הנ"ל, הרב שמואל

מאיר הולנדר דומ"צ בטשערנוביץ.

53. שבת י

54. עירובין ג, ב.